

تحقق حقوق شهروندی با تاکید بر شهرداری مشهد

رضا صفدری*^۱

چکیده

با کاهش کیفیت محیط زیست شهری و افزایش آلودگی صوتی، آلودگی بصری، کمبود منابع، رشد آسیب های اجتماعی، نابسامانی سیستم های دفع فاضلاب و زباله، توسعه غیررسمی کلانشهرها، کاهش کیفیت زیست و رفاه شهری، مسائل سکونتی و ناهنجارهای رفتاری در شهرها، ضرورت ایجاد و گسترش پایگاه های آموزش شهروندی در سطح شهر تشدید شده است. سکونت در شهر، تعهداتی را برای مدیران شهری و تکالیفی را بر شهروندان به همراه دارد و ارزش ها و هنجارهایی را به دنبال دارد که در حال حاضر موضوع شهروندی و حقوق شهروندی از مهم ترین مباحث عرصه های اجتماعی و سیاسی در بین جوامع است. به باور کلی امروزه حقوق شهروندی جزء لاینفک جامعه ی مدنی و مبنای تشکیل آن به شمار می رود، چراکه امکان مشارکت داوطلبانه ی همه افراد را در تمامی عرصه های اجتماعی فراهم می سازد. لذا با توجه به اینکه تا امروز به نقش شهروندان در مدیریت شهری اهمیت بسیار کمی داده شده است، این پژوهش به بررسی میزان تکالیف شهرداری شهر مشهد در ابعاد حقوق زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، حق دسترسی به خدمات شهری و در نهایت تحقق حقوق شهروندی پرداخته است. جامعه آماری این تحقیق ۲۴۴ نفر از کارکنان اداره شهرداری شهر مشهد است که از میان آنها ۱۳۶ نفر به صورت تصادفی انتخاب شده اند. ابزار گردآوری داده ها یک پرسشنامه رعایت حقوق شهروندی با ۲۸ گویه می باشد.

واژه های کلیدی: حقوق شهروندی، شهرداری مشهد، مدیریت شهری، تحقق حقوق.

^۱ نویسنده مسئول: کارشناس ارشد حسابداری و رییس اداره حسابداری مدیریت شهرداری مشهد/

reza.safdari653@gmail.com

مقدمه

گزارش توسعه جهانی تاکید می کند که امروزه دو نیروی بسیار قوی در حال شکل دادن به جهان هستند. اولی جهانی شدن است و دومی محلی شدن. اما کمبود منابع مالی در دست دولت های محلی، افزوده شدن بر اهمیت شهرها و گسترش بی وقفه شهرنشینی به خصوص در کشور های در حال توسعه و شهرهایی شبیه به مشهد باعث شده اهمیت برنامه ریزی و مدیریت شهری نمایان تر شود.

شهرها همچون موجودی زنده دوران های مختلفی را پشت سر میگذارد، متولد می شود و رشد می کند و همچون انسان که نیازهایش با بزرگ شدن، وسیع تر و پیچیده تر می شود، شهرها نیز این سیر تکاملی را حتی پیچیده تر پیش رو دارند، علاوه بر آن نقش هایی که برای ساکنان خود و دیگر نقاط دارند و نیز تاثیری که از شرایط پیرامونی می پذیرند یا خود موثر واقع می شوند را نیز باید مد نظر قرار داد. این روند، سیستمی شدن شهرها و نظام برنامه ریزی و مدیریت شهری را روز بروز گسترده تر و پیچیده تر می سازد (فرجی ملائی و همکاران، ۱۳۸۹).

چنانچه مدیریت و برنامه ریز شهرها، خصوصاً شهرهای بزرگ و کلان شهرها بدون کاربرد شیوه های نوین مدیریت و برنامه ریزی شهری سیستمی، غیر ممکن خواهد بود. دیگر نمی توان روند شهرها را بصورت سنتی کنترل کرد، زیرا در مسیر جهانی شدن و توسعه پایدار هر یک از اجزاء شهر بصورت یک حلقه از شبکه های پیچیده جهانی به یکدیگر متصل و وابسته هستند. و ایجاد نقصان در هر یک از این حلقه ها در کلیت سیستم نمود بارز می یابد. بسیاری از مشکلات شهری و حتی روستایی که وابسته به شهر است، بسته به همین عدم برنامه ریزی و سیاست گذاری یکپارچه از کلان تا خرد و عدم انسجام مدیریت شهری، تداخل در برنامه ریزی و اجرا و موازی کاری ها و غیره است.

لازمه حل مسائل شهری و بحران ها برای بهبود کیفیت زندگی شهروندان، اصلاح رفتار شهروندان و وجود فرهنگ مناسب شهرنشینی است، دو مقوله ای که پایه و اساس پایداری و دوام شهر است. همه اجزای شهر باید با در نظر گرفتن نقش فرهنگ در مناسبت اجتماعی شهر، تأسیسات شهری، نظام حمل و نقل، کالبد شهر و کاربرهای شهری سعی کنند تعادل لازم را به وجود آورند و این مهم در گرو آگاهی از حقوق شهروندی است (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۲).

حقوق شهروندی از همان دوران کودکی و در برنامه درسی مدارس باید گنجانده شود به گونه ای است که کودک را درگیر مشارکت همه جانبه با اجتماع و محیط پیرامون خود می کند. همچنین تصمیم گیری و قضاوت عادلانه در روابط اجتماعی را آموزش می دهد و احترام متقابل را در هویت های قومی، زبانی، نژادی، فرهنگی و جنسیتی را برای فرد بوجود می آورد. این فرایند در نهادهای آموزش رسمی جامعه منجر به پرورش شهروندی فعال می گردد. عبارتی دیگر حق شهروندی قدرتی است که بصورت چتر پهن شده است که تمام افراد یک جامعه را که احساس تعلق و عضویت در یک جامعه را می کنند تحت پوشش قرار می دهد و همچنین سطح تعلق به فرهنگ و دولت را بازگو می کند (شربتیان، ۱۳۸۷).

در اجرای وظایف محوله به شهرداری ها و مدیریت اثربخش آنها نگرش مبتنی بر لزوم شفافیت، پاسخگویی، اطلاع رسانی، عدالت محوری، رعایت حقوق شهروندی، جلب مشارکت عمومی شهروندان در امر توسعه شهری در راستای

ارائه خدمات مطلوب و رفع نیازهای شهروندان و جلب رضایتمندی آنان مورد تأکید بوده است (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۷).

در حقیقت، شهرداری‌ها به خاطر صلاحیتی که در حوزه مدیریت امور شهری و خدمت‌رسانی همگانی دارند از ظرفیت بالایی در راستای احترام، اجرا و توسعه حقوق شهروندی نیز برخوردار می‌باشند. به عبارتی روشن‌تر، شهرداری‌ها به عنوان خط مقدم اجرای حقوق شهروندی در جوامع به شمار می‌آیند که این توانایی را دارند تا در اجرای مسؤولیت‌هایی که به عهده دارند، اجرای حقوق شهروندان را در اولویت امور قرار دهند (رمضانی، ۱۳۹۹).

موضوع حقوق شهروندی از مباحث بسیار مهم حقوق معاصر است که به طور ویژه به برتری حق و عدالت توجه دارد و در نظریات اجتماعی، سیاسی و حقوقی جایگاه خاصی پیدا کرده است. ارائه نظریه‌ها و گفتمان‌های روزافزون از سوی جامعه‌شناسان، فیلسوفان سیاسی و حقوقدانان در زمینه حقوق شهروندی نشان‌دهنده نیاز دنیای مدرن امروز به سازوکار چگونگی اجرای حقوق شهروندی در سطح جوامع است. حقوق شهروندی و عدالت اجتماعی از شاخص‌های اصلی در تعریف سیستم پایدار شهری محسوب می‌شوند. از این رو، تداوم معقول و مستحکم حیات شهری مستلزم شناخت و گسترش حقوق شهروندی در حوزه مسؤولیت‌پذیری اجتماعی شهرداری‌ها در راستای هدایت زندگی شهروندان به سوی تعامل، وفاق و همزیستی اجتماعی است. بنابراین شهرداری‌ها با داشتن مسؤولیت‌های اجتماعی پیوسته متعهد به پاسخگویی به انتظارات و نیازهای جامعه و رفع مشکلات جامعه شهری می‌باشد (نظری و همکاران، ۱۴۰۰).

مطالعات انجام شده

رمضانی (۱۳۹۹) تحقیقی تحت عنوان؛ ظرفیت شهرداری‌ها در توسعه اجرای حقوق شهروندی انجام داده‌اند. تمامی شهروندان به مناسبت عضویت در جامعه شهری از یک سری حقوقی برخوردار می‌باشند که طیف متنوعی از حقوق مدنی، اقتصادی و رفاهی، فرهنگی و عدالت و امنیت را دربرمی‌گیرد؛ در این خصوص، نهادهای مختلفی در راستای رعایت و توسعه حقوق مذکور گام برمی‌دارند. در این میان، شهرداری‌ها قرار دارند که به خاطر جایگاهی که در عرصه مدیریت امور شهری و ارائه خدمات همگانی دارند از ظرفیت بالایی نیز در اجرای حقوق شهروندی برخوردار هستند.

صفایی پور (۱۳۹۴) تحقیقی تحت عنوان؛ سنجش رابطه میان رضایت متدی شهروندان از عملکرد شهرداری و شاخص‌های پایداری محیط زیست شهری، مطالعه موردی: شهر دزفول انجام داده‌اند. هدف انجام این پژوهش، سنجش رابطه میان رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری و شاخص‌های پایداری محیط زیست شهری شهر دزفول است.

برک پور و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیقی به سنجش رضایتمندی مردم از باشند عملکرد شهرداری منطقه ۱ و ۱۱ شهر تهران پرداختند، نتایج تحقیق نشان می‌دهد، سطح رضایت عمومی شهروندان از عملکرد شهرداری در هر منطقه نزدیک به متوسط است، اما از نظر ویژگی‌های اجتماعی، تفاوت معناداری میان نظرات ساکنان دو منطقه وجود دارد.

آجرلو و همکاران (۱۴۰۱) تحقیقی تحت عنوان؛ بررسی وضعیت حقوق شهروندی در مدیریت شهری با تأکید بر قانون شهرداری ها (مورد منطقه ۲ شهر شیراز) انجام داده اند. از مسائل مهمی که در حوزه مدیریت و برنامه ریزی شهری در سطح جهانی مطرح شده است بحث مربوط به حقوق شهروندی و مدیریت شهری است که این دو مفهوم دارای یک رابطه وابسته و مکمل هستند.

فان رایزن (۲۰۰۶)، در پژوهشی اعتقاد دارد که پرسش مهم در بررسی عملکرد شهرداری این است که شهروندان چگونه به عملکرد خوب یا بد، عکس العمل نشان می دهند. در نگاه او پاسخ به این سؤال ساده به نظر می رسد. اما تحقیقات نشان می دهد پاسخ به این سؤال که چگونه شهروندان به عملکرد شهرداری عکس العمل نشان می دهند، پیچیده تر از چیزی است که به نظر می رسد.

لی و همکاران (۲۰۰۹)، در توصیف مطالعه خود بر مؤلفه های مهمی از قبیل تأمین نیازها، روابط مؤثر بر یکدیگر، خدمات تفکیک شده و اثربخشی فردی تأکید کرده اند. بر اساس این مد، عوامل تأمین نیازها و خدمات تفکیک شده به طور مستقیم بر رضایت شهروندی تأثیر می گذارند.

گوتیرز و همکارانش (۲۰۰۹)، در مقاله ای به بررسی رابطه بین کیفیت خدمات، رضایت مردم و اعتبار حکومت محلی بر اساس گزارش رضایت شهروندان از سنجش کیفیت خدمات دولت محلی پرداخته اند. نتایج پژوهش نشان داد ارتباط بین کیفیت خدمات و رضایت ارتباط مستقیم در حالی که ارتباط میان کیفیت و اعتبار غیرمستقیم است. هم چنین رضایت و اعتبار ارتباط محکمی با هم دارند.

دنیز آکگو (۲۰۱۲) در مقاله ای با عنوان اندازه گیری میزان رضایت شهروندان از خدمات ارائه شده به وسیله شهرداری نمونه موردی: شهرداری کریشایر به این نتیجه رسید که میزان رضایتمندی از خدمات شهرداری با توجه به منطقه ای که افراد زندگی می کنند و گاهی برحسب جنسیت، تحصیلات، وضعیت تأهل و میزان درآمد، متفاوت است.

شهرداری شهر مشهد با توجه به موقعیت جغرافیایی و کلانشهر بودن آن، می تواند یک نمونه مناسب از وضعیت حقوق شهروندی در مدیریت شهری باشد که در این تحقیق روی بررسی وضعیت آن تأکید شده است. بنابراین هدف بررسی تحقق حقوق شهروند با تأکید بر قانون شهرداری شهر مشهد است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر گردآوری داده ها به صورت میدانی است.

شهرداری شهر مشهد

شهرداری مشهد سازمانی است که در ۱۳ اسفند ۱۲۸۶ خورشیدی تاسیس شده و مسئولیت اداره شهر مشهد را به عهده دارد و سومین شهرداری قدیمی ایران پس از تبریز و تهران محسوب می شود. مدیریت این سازمان با شهردار مشهد است که پیش از این با حکم وزیر کشور ایران منصوب می گردید؛ ولی، اکنون از طریق آرای شورای شهر مشهد انتخاب می شود ولی حکم وی توسط وزیر کشور ابلاغ می شود.

شهرداری مشهد، شامل ۱۳ منطقه است که اداره هر منطقه به عهده مدیر آن منطقه می باشد. در ۲۴ مرداد ۱۴۰۰ سید عبدالله ارجائی با رای اعضای شورای شهر به عنوان شهردار مشهد انتخاب شد.

دامنه و گستره حقوق شهری شامل برنامه ریزی و مدیریت شهری است و طیف وسیعی از فعالیت‌های مربوط به شهرسازی، طراحی، توسعه شهری، اقتصاد شهری، سیاست شهری و فرهنگ شهری را تحت پوشش قرار می‌دهد؛ رعایت قوانین و مقررات شهری بهبود زندگی شهری و برنامه ریزی و مدیریت شهری دارند و عدم رعایت قوانین و مقررات شهری در تمامی زمینه‌ها پویایی زندگی و برنامه ریزی شهری و مدیریت آن را مختل می‌کند (نعمت الهی، ۱۳۸۰).

ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها وظایف شهرداری

- ۱) تاسیس موسسات فرهنگی، بهداشتی و تعاونی و مساعدت مالی به انجمن‌های تربیت بدنی و خانه و مدرسه
- ۲) مراقبت و تشریک مساعی در امور بهداشت اهالی (برای جلوگیری از امراض همگانی و دفع حیوانات مضر)
- ۳) پیشنهاد اصلاحات شهری، صدور پروانه ایجاد و اصلاح کلیه ساختمان‌های شهر
- ۴) ایجاد، توسعه، نظیف، نگهداری و اصلاح معابر و مجاری آب و فاضلاب
- ۵) اتخاذ تدابیر لازم برای ساخت خانه‌های ارزان برای اشخاص بی بضاعت و تشریک مشاعی با مراکز مسئول حفظ ابنیه عمومی، آثار باستانی، مساجد و غیره
- ۶) اتخاذ تدابیر لازم برای حفظ شهر از خطر سیل و حریق، احداث ابنیه عمومی مورد نیاز شهر (مانند کشتارگاه‌ها، میدان‌ها، باغ کودکان، ورزشگاه، غسلخانه و گورستان و تهیه وسایل حمل اموات)
- ۷) تهیه مقررات صنفی و پیشنهاد آن به شورای شهر و مراقبت در امور اصناف، صدور پروانه کسب اصناف، تعطیلی اماکن بی پروانه و جلوگیری از ایجاد، تاسیس و ادامه کار مشاغل و اماکن غیربهداشتی یا مزاحم
- ۸) تهیه و تعیین میادین عمومی فروش ارزاق و اتخاذ تدابیر برای فراوانی، مرغوبیت و حسن اداره فروش گوشت و نان شهر و تردد و توقف وسایل نقلیه
- ۹) پیشنهاد برقراری یا لغو عوارض شهر، تغییر نوع و میزان عوارض، برآورد و تنظیم بودجه و متمم اصلاحیه و تفریح آن و پیشنهاد و اجرای برنامه‌های عمرانی (با تصویب شورا)
- ۱۰) انجام دیگر امور مصوب شورای شهر

ساختار سازمانی شهرداری شهر مشهد

- ۱۱) مدیرکل حوزه شهردار و امور هماهنگی مناطق شهرداری
- ۱۲) معاونت برنامه‌ریزی و توسعه
- ۱۳) معاونت مالی و پشتیبانی
- ۱۴) معاونت خدمات و محیط زیست شهری
- ۱۵) معاونت عمران، حمل و نقل و ترافیک
- ۱۶) معاونت شهرسازی و معماری
- ۱۷) سازمان فرهنگی و اجتماعی
- ۱۸) سازمان اقتصادی، سرمایه‌گذاری و مشارکت‌های مردمی

وظایف شهرداری مشهد بر اساس قانون شهرداری

در قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴/۴/۱۱ و اصلاحات و الحاقات بعدی، وظایف شهرداری در ۲۸ بند و ۱۴ تبصره شرح داده شده است. قسمتی از وظایف مذکور به مرور ایام و با تاسیس سازمانهای دیگر از شهرداری گرفته شده است.

از جمله: تامین آب و برق که جزء وظایف وزارت نیرو و شرکت آب و فاضلاب و شرکت برق می باشد. کنترل نرخ اجناس که از وظایف وزارت بازرگانی و مجامع امور صنعتی است امور بهداشت و تاسیس موسسات بهداشتی از وظایف بهداشت و درمان و امور پزشکی و جلوگیری از تکدیگری و واداشتن متکدیان به کار از وظایف بهزیستی است. توسعه آموزش عمومی و تاسیس موسسات فرهنگی بر حسب مورد به عهده آموزش و پرورش، وزارت آموزش عالی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. مبارزه با بی سوادی وظیفه نهضت سوادآموزی و اوزان و مقیاس ها در محدوده فعالیت موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸).

خدمت رسانی رایگان در شهرداری مشهد

تمام شهروندان از بدو تولد تا فوت به نحوی از خدمات شهرداری استفاده می نمایند. که اغلب بهای خدمات و عوارض مصوب را برای اداره شر به شهرداری می پردازند.

ولی خدمات زیر در شهرداری مشهد برای عموم رایگان بوده و وجهی از استفاده کنندگان اخذ نمی شود.

۱) اطفاء حریق منازل، ادارات، اماکن عمومی، صنفی و اتومبیل

۲) استفاده از پارک ها و فضای سبز و امکانات ورزشی احداث شده در آنها

۳) جمع آوری زباله از درب منازل و اماکن صنفی

لازم به ذکر است که بعضی از کلان شهرهای بزرگ برای جمع آوری و حمل و دفن زباله مبالغی تحت عنوان بهای خدمات دریافت می نمایند که در مشهد این خدمات فعلا رایگان میباشد.

کیفیت زندگی شهروندان شهر مشهد

شهر مشهد سرمایه اجتماعی در تبیین متغیر کیفیت زندگی بیش از درآمد و تحصیلات دارای اهمیت است. همچنین در بررسی رابطه متغیرهای مستقل با دو نوع کیفیت زندگی عینی و سرمایه مادی (درآمد) بیش از دیگر متغیرها بر کیفیت زندگی عینی افراد موثر است. در حالی که سرمایه اجتماعی بیش از دیگر متغیرها می تواند کیفیت زندگی ذهنی افراد را بهبود دهد. البته میزان تاثیر گذاری درآمد بر کیفیت زندگی ذهنی و میزان تاثیر گذاری سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی عینی هم قابل توجه است. علاوه بر دو متغیر فوق، سرمایه انسانی (تحصیلات) نیز تاثیر مثبتی بر نوع کیفیت زندگی داشته است.

کیفیت زندگی به عنوان یک گفتمان جهانی، واکنشی است طبیعی در برابر پیامدهای نامطلوب و آسیب های جدی که سیاست های مرسوم اقتصادی در سطح فردی، ملی و جهانی پدید آورده اند (غلامی فاردقی، ۱۳۹۰).

حقوق شهروندی

حقوق شهروندی، مجموعه حق‌هایی است که هر انسان به عنوان شهروند از آن‌ها برخوردار است و لازم است که توسط دیگران، یعنی دیگر شهروندان و دولت رعایت شود. اما قبل از آن که بدانیم حقوق شهروندی چه حقوقی هستند باید بدانیم شهروند کیست؟ شهروند بنا به تعریفی، کسی است که از حقوق و امتیازات اعطاء شده در قانون اساسی برخوردار باشد که در حقیقت شهروندی، جایگاهی اجتماعی است که در آن فرد از یک طرف از آزادی بیان و برابری در برابر قانون برخوردار است و از طرف دیگر حق مشارکت سیاسی یعنی حق رای و تشکیل حزب و صنف.

حقوق شهروندی از جهاتی می‌تواند به حقوق بشر مربوط باشد، به این صورت که افرادی که در یک سرزمین زندگی می‌کنند به جهت انسان بودن، از حقوق برابری برخوردار باشند و همچنین به دلیل این که نوع بشر یک سری حقوق اولیه را دارا است، حقوق شهروندی توسعه پیدا می‌کند.

حقوق شهروندی از مباحث مهم هر نظام و از نیازهای امروز هر جامعه‌ای است که در عرصه‌ی سیاسی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است و احساس امنیت اجتماعی از حقوق مسلم شهروندی محسوب می‌شود که آگاهی از این حق می‌تواند برای بهبود جوامع مفید باشد. از منظری، حقوق شهروندی سبب کم‌رنگ شدن بسیاری از آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی می‌شود، زیرا این حقوق موجب تبیین، توسعه و آگاهی دادن به ابعاد آن خواهد شد (نظری و همکاران، ۱۴۰۰).

حقوق شهروندی در قانون اساسی

آموزه‌هایی که در رابطه با حکمرانی وارد شده حاکمان و نهاد‌های حاکمیتی را به رعایت اصول انسانی توصیه نموده و رعایت قوانین را بر آنان لازم دانسته است. همچنین مردم به عنوان سنگ‌زیر بنای تحقق پیشرفت و عدالت اجتماعی در جامعه، موظف به رعایت همه جانبه قوانین و همچنین تعامل دلسوزانه و مشارکت مسئولانه در امور شهری هستند (رضایی فرخ، ۱۳۹۷).

حقوق شهروندی در ایران نیز مانند بسیاری از کشورها پذیرفته شده است که بارزترین و مهم‌ترین نمود آن قانون اساسی است که در اصول خود موارد زیر را یاد آور می‌شود:

اصل ۲۳: هیچ کس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند. در صورت بازداشت، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتباً به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت پرونده مقدماتی به مراجع صالحه قضائی ارسال و مقدمات محاکمه، در اسرع وقت فراهم گردد. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود.

اصل ۴۳: دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس می‌تواند به منظور دادخواهی به دادگاه‌های صالح رجوع نماید، همه افراد ملت حق دارند این گونه دادگاه‌ها را در دسترس داشته باشند و هیچ کس را نمی‌توان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل ۵۳: در همه دادگاه‌ها طرفین دعوا حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

اصل ۷۳: اصل، برائت است و هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی شود، مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.

اصل ۸۳: هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند، مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می شود.

اصل ۹۳: هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده، به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است.

وضعیت حقوق شهروندی در شهرداری شهر مشهد

جامعه آماری تحقیق کلیه ی کارکنان شاغل در اداره کل شهرداری کلان شهر مشهد به تعداد ۲۴۴ نفر تشکیل شده است که از میان آنها تعداد ۱۴۹ نفر به عنوان حجم نمونه با استفاده از روش نمونه گیری طبقه ای تصادفی انتخاب شدند. در روش نمونه گیری طبقه ای تصادفی هر یک از معاونت های شهرداری مشهد به عنوان یک طبقه به حساب آمده و به نسبت حجم این طبقات در جامعه آماری، نمونه های مورد نیاز انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده های مورد نیاز شامل یک پرسشنامه محقق ساخته بر مبنای ادبیات و پیشینه ی تحقیقاتی میباشد. در این تحقیق از پرسشنامه رعایت حقوق شهروندی توسط شهرداری ها به شرح جدول (۱) استفاده شده است.

جدول ۱. مشخصات و اطلاعات پرسشنامه تحقیق

متغیر اصلی	ابعاد	تعداد گویه	ضرایب پایایی آلفای کرونباخ	مقیاس پاسخ ها
رعایت حقوق شهروندی	حقوق زیست محیطی شهروندان	۵	۰/۷۹	طیف ۵ درجه ای لیکرت
	حقوق اجتماعی و فرهنگی شهروندان	۱۰	۰/۸۴۳	
	حقوق اقتصادی شهروندان	۷	۰/۸۲۵	
	حق دسترسی به خدمات شهری	۶	۰/۸۱۲	
	کل پرسشنامه	۲۸	۰/۸۷۴	

روایی محتوایی پرسشنامه ها توسط استادان صاحب نظر تأیید شدند. برای تجزیه و تحلیل داده ها در این تحقیق از روشهای آمار توصیفی (جدول فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار) و روشهای آمار استنباطی (شامل آزمون کولموگروف- اسمیرنوف، آزمون تیتک نمونه های، تحلیل مسیر معادلات ساختاری) با کمک از نرم افزار SPSS و LISREL استفاده شده است.

جدول ۲. نتایج آزمون تی تک نمونه ای متغیرها و آزمون کولموگروف - اسمیرنوف

آزمون کولموگروف - اسمیرنوف		آزمون تی تک نمونه ای					متغیرهای تحقیق
۰/۰۹	۱/۰۷	۰/۰۰۰	۱۳۵	۱۵/۲۸	۰/۵۹	۳/۷۲	حقوق زیست محیطی شهروندان
۰/۱۸	۱/۲۹	۰/۰۰۰	۱۳۵	۲۴/۱۶	۰/۴۸	۳/۶۵	حقوق اجتماعی و فرهنگی شهروندان
۰/۲۲	۱/۱۸	۰/۰۰۰	۱۳۵	۳۱/۱۱	۰/۵۱	۳/۵۵	حقوق اقتصادی شهروندان
۰/۰۶	۱/۰۲	۰/۰۰۰	۱۳۵	۱۹/۹	۰/۴۳	۳/۸۳	حق دسترسی به خدمات شهری
۰/۲۳	۱/۱۴	۰/۰۰۰	۱۳۵	۱۷/۵۳	۰/۴۱	۳/۶۶	حقوق شهروندی

تحلیل یافته‌ها و نتیجه‌گیری

بررسی یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که از منظر کارکنان شهرداری مشهد، مسؤلیت‌پذیری شهرداری نسبت به رعایت حقوق شهروندی ساکنین این شهر در وضعیت نسبتاً مناسبی قرار دارد. مطابق تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته مشخص شد که مسؤلیت‌پذیری شهرداری نسبت به حفاظت از محیط زیست بر رعایت حقوق شهروندی ساکنین شهر مشهد تأثیر مثبت و معناداری دارد. در راستای این نتیجه به دست آمده، میتوان گفت که افزایش آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی منجر به مسؤلیت‌پذیری بیشتر آنان نسبت به مسائل زیست محیطی میشود.

یکی از وظایف شهرداریها ایجاد محیط سالم شهری به منظور حفظ سلامتی شهروندان میباشد در نتیجه توجه به فضای سبز شهری و کاهش مشکلات زیست محیطی منجر به رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری و مدیریت شهری میشود. منشور حقوق شهروندی، هر شهروندی حق بهره‌مندی از محیط زیست سالم و پاک و عاری از انواع آلودگی دارد براین اساس، دستگاه‌های اجرایی برای کاهش آلاینده‌های زیست محیطی به ویژه در شهرهای بزرگ بایستی تدابیر لازم را اتخاذ نمایند.

از طرفی با بررسی یافته‌ها مشخص گردید که مسؤلیت‌پذیری شهرداری نسبت به قانونگرایی و اجرای قوانین صحیح بر رعایت حقوق شهروندی ساکنین شهر مشهد تأثیر مثبت و معناداری دارد. بنابراین در بررسی مسؤلیت‌پذیری اجتماعی شرکتها، مبارزه با فساد، تشویق و ایجاد شفافیت و پاسخگویی حائز اهمیت است. استقرار دولت الکترونیک در تسهیل ارائه خدمات به شهروندان و شفاف‌سازی قوانین و پاسخگویی به آنان در احقاق حقوق شهروندان مؤثر میباشد. رعایت حقوق شهروندی مستلزم حاکمیت قانون و پاسخگویی در حوزه حکمرانی مطلوب شهری است.

در بعدی دیگر میتوان گفت مسؤلیت‌پذیری شهرداری نسبت به نیازهای اقتصادی جامعه بر رعایت حقوق شهروندی ساکنین شهر مشهد تأثیر مثبت و معناداری دارد. بنابراین یکی از ابعاد حقوق شهروندی، حقوق اقتصادی و رفاهی است. در نتیجه شهرداری‌ها با احداث زیرساختها و توجه به امور فنی، اجرایی و عمرانی شهری تأثیر مثبتی بر رضایتمندی شهروندان می‌گذارند. در منشور حقوق شهروندی در ماده ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱ و ۷۲، بر حق اقتصاد شفاف و رقابتی برای شهروندان تأکید شده است. به طور مثال، ماده ۶۸ بیان میدارد شهروندان در حق دستیابی به فرصتهای اقتصادی و امکانات و خدمات عمومی و دولتی برابرنند.

از طرفی دیگر مسؤلیت‌پذیری شهرداری نسبت به امور اجتماعی و فرهنگی جامعه بر رعایت حقوق شهروندی ساکنین شهر مشهد تأثیر مثبت و معناداری دارد. بنابراین توجه به عدالت اجتماعی یکی از ابعاد مسؤلیت‌پذیری

اجتماعی سازمانها محسوب می شود و یکی از مؤلفه های تأثیرگذار در مدیریت شهری توجه به بافت فرهنگی و اجتماعی شهری است که شهروندان در آن زندگی میکنند. بنابراین ارائه خدمات در حوزه امور اجتماعی و فرهنگی علاوه بر پاسخگویی به انتظارات شهروندان موجب بهبود عملکرد مدیریت شهری نیز میشود. در بندهای ۹۵ تا ۱۰۳ منشور حقوق شهروندی بر امور اجتماعی و فرهنگی شهروندان تأکید دارد. برای نمونه ماده ۹۵ مشارکت در حیات فرهنگی و حمایت متوازن از جنبه های مختلف فرهنگ حق شهروندان میدانند.

در آخر میتوان گفت که مسئولیت پذیری شهرداری نسبت به اخلاقیات جامعه بر رعایت حقوق شهروندی ساکنین شهر مشهد تأثیر مثبت و معناداری دارد. تحقق حقوق شهروندی نیازمند تقویت اعتماد عمومی در سطح جامعه میباشد بنابراین سنگ بنای حقوق شهروندی توجه به کرامت انسانی است. در ماده ۶ منشور حقوق شهروندی آمده است که شهروندان حق دارند از محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی و دینی و تعالی معنوی برخوردار شود.

در نهایت نتیجه تحلیل یافته ها می توان گفت که یکی از عوامل مؤثر بر اجرای حقوق شهروندی پاسخگویی و مسئولیت پذیری سازمانهای دولتی است. سازمانهایی که وظایف اجتماعی خود را انجام میدهند و آثار مسئولیت پذیری اجتماعی و محیطی خود را میپذیرند، منافع ویژه های به دست میآورند که آنها را نمیتوان در قالب مبالغ کمی ارائه کرد. از جمله میتوان به بهبود تصمیم گیری های درون سازمانی و صرفه جویی در هزینه ها، بهبود وجه سازمان و روابط آن با جامعه، افزایش اعتماد عمومی به سازمان و در نهایت، بهبود بازده مالی اشاره کرد.

در وضعیت موجود شهرداران باید با مسایل شهر و مردم شهر و همچنین حقوق آنها آشنایی کافی و تخصصی داشته باشند. در این مورد شهرداران و شهرداری ها باید تابع برنامه های تدوین شده برای شهر و آینده شهروندان باشند. حوزه کاری و تشکیلاتی آنان، روانسازی اجرای برنامه هایی است که در اثر آن، اهداف تدوین شده برای شهروندان، در حوزه های مختلف کالبدی، فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی و ارزش های طراحی و برنامه ریزی شهری تحقق می یابد.

شهرداری ها در این مورد تمام اقشار جمعیت اعم از فقیر و غنی، پیر و جوان و کودک، زن و مرد، خاص و عام و آشنا و غریبه را باید تحت پوشش برنامه های حمایتی خود قرار دهند. شهرداری ها باید در حوزه های مربوط به خود و با استفاده از نیروهای متخصص، جریان امور شهرها را در بهترین وضعیت به پیش برند.

حفظ ارزش های تاریخی، فرهنگی و اجتماعی و هویت شهری، آینده نگری برای شهر و اعتدال بخشی به سکونت تمام اقشار جامعه در چارچوب برنامه های توسعه ای شهر از جمله وظایف شهرداری هاست. برنامه کار مدیریت شهرها، نظارت بر قیمت زمین و ساختمان، ساختار فضایی مناسب شهری، حفظ محیط زیست در لوای یک توسعه پایدار، برنامه مناسب کاربری زمین، رفع مشکلات و تنگناهای ناشی از فعالیت های شهر و آرامش روانی برای ساکنان آن است.

مدیریت شهری امروز، علاوه بر آشنایی با فنون مدیریت، باید به گونه ای اعمال شود که با توجه به مسایل اجتماعی و اقتصادی، بر مبنای الگوی مشخصی به اعمال نقش پردازد. در هر برنامه ای که حتی برای ایجاد یک ساختمان وجود دارد، باید علاوه بر شرایط موجود، آینده آنها را در میان بافت شهرها مورد توجه زوم تحول مدیریت شهری در ایران قرار دهد.

امروزه شهرداری‌ها در خصوص تنوع وظایف محوله و مسئولیت‌های خدمت‌رسانی در رأس همه نهادها قرار دارند. از جمله این وظایف می‌توان احداث میدین میوه و تره‌بار و بازارهای روز با کالاهای ارزان قیمت، انجام امور مربوط به تدفین اموات، خدمات ایمنی و آتش‌نشانی، ایجاد و نگهداری فضاهای سبز شهری، نظافت معابر، ایجاد زیرگذرها و روگذرها و خیابان‌ها، صدور پروانه‌های ساختمانی و ده‌ها وظیفه دیگر را نام برد. بنابراین می‌توان ادعا کرد که شهرداری‌ها از معدود نهادهایی هستند که یک شهروند در طول حیات شهرداری‌ها از مادود نهادهایی هستند که یک شهروند در طول حیات خود به خدمات آن نیاز دارد. خود به خدمات آن نیاز دارد که همین امر باعث نگرش بیشتر مردم به عملکرد این سازمان خدمات محور گردیده است.

با توجه به این که شهرداری‌ها برابر قانون و مقررات مربوطه خود کفا بوده و امکانات و منابع مالی آنها اختصاص به حوزه استحفاظی و خدماتی خود دارد، لذا به هر میزان که مردم یک شهر در امور مربوط به شهرداری مشارکت نمایند آن شهرداری در انجام وظایف و خدمات دهی موفق خواهد بود. در جامعه شهروند مدار شهرداری‌ها بیشترین نقش را در تحقق این مهم ایفا می‌کنند. اما نکته‌ای که وجود دارد این است که شهرداری‌ها چه نقش و وظیفه‌ای در مقابل شهروندان، شهر، حقوق شهروندی و محیط شهری دارند.

شهرداری اداره امور جاری و یومیه زندگی شهروندان شهر را سامان و تنظیم می‌کنند؛ اما اوقیت مسأله این است که شهرداری‌ها در اذهان عمومی صرفاً وظیفه آسفالت و تمیز کردن معابر و جمع‌آوری زباله را بر عهده دارند؛ اما این تصویری نادرست از نهاد شهرداری است. لیکن در باطن، این شهرداری است که محیط زیست شهروندان و شادابی مردمان شهر را با خلق و خوی مختلف سامان می‌دهد. شهرداری نقش تعیین‌کننده‌ای در نشر و گسترش حقوق شهروندی دارد. شهر حیات زنده‌ای دارد و باید به عنوان یک موجود زنده به آن نگریست. شهر فقط مجموعه‌ای از سازه‌ها نیست بلکه شهر ترکیبی است از انسان‌هایی با فرهنگ و آداب و رسوم مختلف که پیوسته در جریان است و محیط زیستی که در زندگی می‌کنند و امکاناتی شهرداری نقش تعیین‌کننده‌ای در نشر و گسترش حقوق شهروندی دارد.

منابع

- فرجی ملائی، ا. عظیمی، آ. زیاری، ک. تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در نواحی شهری ایران. مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال اول، شماره ۲، ۱۳۸۹.
- توسلی، غ. نجاتی حسینی، م. واقعیت اجتماعی شهروندی در ایران. مجله انجمن جامعه شناسی ایران، دوره پنجم شماره ۲، صص ۶۰-۳۲، ۱۳۸۳.
- شربتیان، م. ح. تاملی بر مبانی فرهنگ شهروندی و ارائه راهکارهایی برای گسترش آن. فصلنامه فرهنگی - پژوهشی فرهنگ خراسان جنوبی، شماره ۸۰۹، سال دوم و سوم، دوره تابستان و پاییز، صص ۴۵۱-۱۱۹، ۱۳۸۷.
- حیبی، د. کسالایی، ا. افتخاری یوسفآباد، س. ج.، محمدی، س. ه. بازخوانی شاخصهای اثرگذار در رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری و مدیریت شهری، دو ماهنامه مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه، ۳ (۱)، ۱-۱۲، ۱۳۹۷.
- رمضانی، م. ظرفیت شهرداریها در توسعه اجرای حقوق شهروندی، فصلنامه مطالعات طراحی شهری و پژوهشهای شهری، ۳ (۲)، ۳۹-۵۰، ۱۳۹۹.
- نظری، و. غالمی، م. صادقی، ع. ، طولان، ف. تحلیلی بر چالشهای حقوق شهروندی در شهرهای ایران، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی انسانی، ۵۳ (۱)، ۲۲۷-۲۴۱، ۱۴۰۰.
- نعمت الهی، ارزیابی شاخ های شهروندی در برنامه ریزی شهری زمستان، ۱۳۸۰
- رضوانی، محمدرضا، متکان، علی اکبر، منصوریان، حسین، ستاری، محدحسین. (۱۳۸۸). توسعه و سنجش شاخص های کیفیت زندگی شهری. مجله مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم.
- غلامی فاردقی، حسن. (۱۳۹۰). ارزیابی شاخص های کیفیت زندگی شهری تربت حیدریه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زابل.
- رضائی فرخ، حسینیالی (۱۳۹۷). ارتباط متقابل حقوق عمومی و خصوصی در صدور آرای شهرداری. دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس، دانشکده علوم انسانی.

Realization of citizen's rights with emphasis on Mashhad city municipality

Reza Safdari¹

Abstract

With the decrease in the quality of the urban environment and the increase in noise pollution, visual pollution, lack of resources, the growth of social harms, the disarray of sewage and waste disposal systems, the informal development of metropolises, the decrease in the quality of the environment and urban welfare, housing issues and behavioral abnormalities in cities, the necessity The creation and expansion of citizenship education bases in the city has been intensified. Living in the city brings obligations for city managers and tasks for citizens, and it follows values and norms that currently the issue of citizenship and citizenship rights is one of the most important social and political issues among societies. According to the general belief today, citizenship rights are an integral part of civil society and the basis of its formation, because it provides the possibility of voluntary participation of all people in all social fields. Therefore, due to the fact that until now the role of citizens in urban management has been given very little importance, this research examines the extent of the tasks of the Mashhad city municipality in terms of environmental, social and cultural rights, economic rights, the right to access urban services and finally the realization of rights. Citizenship has been paid. The statistical population of this research is 244 employees of Mashhad city administration, out of which 136. **Keywords:** Citizenship rights, Mashhad Municipality, Urban management, Fulfillment of rights.

¹ Corresponding author: Master of Accountancy and Head of Mashhad Municipality Management Accounting Department / reza.safdari653@gmail.com